

УДК 656.2.078 (100):332.025.28

М. П. СІНГАЄВСЬКА^{1*}, Т. В. ПОЛІШКО²

^{1*} Каф. «Обліку та загальноекономічних дисциплін», Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», інститут економіки та менеджменту, вул. Мілютенко, 101, 02156, Київ, Україна, тел. +38 (044) 513 69 15,

² Каф. «Економіка та менеджмент», Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна, вул. Лазаряна, 2, 49010, Дніпропетровськ, Україна, тел. +38 (056) 373 15 99.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ КОЛІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА

Постановка проблеми: Розширення прав підприємств, що працюють в умовах реформування, підвищило їх увагу до питань удосконалювання організації й планування заходів щодо відтворення основних фондів колійного господарства (ВОФКГ), а також відповідальність за їх ефективність. **Мета:** розробка організаційно-економічних показників, які покладено в основу методичних рекомендацій з оцінки планів ВОФКГ. **Результати:** З метою детального аналізу й оцінки характеру і рівня функціонування основних фондів колійного господарства авторами розроблена й обґрунтована система показників, сформована на базі аналізу факторів, що визначають динаміку структурних складових, що впливають на стан основних фондів колійного господарства. Узагальнена оцінка плану ВОФКГ здійснюється за допомогою критеріального показника. **Висновки:** Комплексне вдосконалювання процесу ВОФКГ можливо на основі системного підходу до здійснення всіх його стадій і етапів: аналіз і оцінка техніко-економіко-експлуатаційного стану; виявлення резервів підвищення ефективності виробництва; розробка планів ВОФКГ, погоджених з перспективними планами розвитку виробництва; аналіз і оцінка планів, їхня оптимізація; розробка проекту ВОФКГ і його реалізація. Розроблена система показників, побудована за ієрархічною структурою й використовується практично на всіх стадіях і етапах процесу ВОФКГ, є сполучним елементом, що забезпечує дотримання в процесі ВОФКГ таких принципів планування як цілеспрямованість, комплексність, пропорційність, безперервність.

Ключові слова: колійне господарство, залізничний транспорт, відтворення, основні фонди, економічна оцінка.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими за- вданнями

Розширення прав підприємств, що працюють в умовах реформування [3, 4], підвищило їх увагу до питань удосконалювання організації й планування заходів щодо відтворення основних фондів колійного господарства (ВОФКГ), а також відповідальність за їх ефективність [6]. Однак, практика показує, що сьогодні центр уваги керівників підприємств колійного господарства спрямований на виконання окремих розрізнених заходів, усунення поточних внутрішньо-виробничих диспропорцій, а не на рішення перспективних питань розвитку транспортних сполучень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної про- блеми і на які спирається автор

Сформована при цьому вкрай негативна тенденція наростаючого фізичного й морального зносу засобів виробництва колійного господарства ввійшла в суперечність із курсом на інтенсифікацію діяльності підприємств залізничного транспорту й підвищення якості транспортної продукції [1, 3]. Відомо, що придбання нового обладнання, технічних засобів, нове будівництво транспортних об'єктів не замість, а на додаток до існуючих основних фондів не усуває невідповідності між контингентом працюючих і числом робочих місць [5]. У результаті подібної практики підвищення технічного рівня

транспортного виробництва не робить належного впливу на його інтенсифікацію [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття

Виходячи з вказаного головною проблемою в колійному господарстві залізничного транспорту є розробка організаційно-економічних основ планування ВОФКГ в умовах реформування галузі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою даної статті є розробка організаційно-економічних основ, що включають систему показників, які покладено в основу методичних рекомендацій з оцінки планів ВОФКГ.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Розробка плану ВОФКГ повинна починатися з оцінки й аналізу вихідного техніко-економічного стану основних фондів. Узагальнена оцінка здійснюється за допомогою критеріального показника (1).

$$K_{\text{ВОФКГ}} = P * \Phi_{\text{в}} * \Pi_{\text{п}} / \Phi_{\text{о}}, \quad (1)$$

де P – результуючий показник ефективності діяльності;

$\Phi_{\text{в}}$ – фондовіддача основних фондів підприємства;

$\Pi_{\text{п}}$ – продуктивність праці робітників колійного господарства;

$\Phi_{\text{о}}$ – фондоозброєність виробничого процесу.

З метою детального аналізу й оцінки характеру і рівня функціонування основних фондів колійного господарства авторами розроблена й обґрунтована система показників, сформована на базі аналізу факторів, що визначають динаміку структурних складових, що впливають на стан основних фондів колійного господарства.

При відборі показників урахувався цілий ряд вимог, включаючи наступні: забезпечення можливості кількісної оцінки показників; розрахунок показників повинен забезпечуватися

даними статистичної й бухгалтерської звітності підприємства колійного господарства; структура показників повинна забезпечувати можливість управління ними зсередини, тобто силами конкретного підприємства.

Аналіз і оцінка показників стану основних фондів, розробка планів ВОФКГ виконується в наступній послідовності: розрахунок показників стану основних фондів за звітний період; зіставлення результатів розрахунків показників по окремих об'єктах оцінки з аналогічними нормативними значеннями й визначення резервів підвищення техніко-економічного рівня об'єктів основних фондів; встановлення економічно доцільних границь підвищення техніко-економічного рівня об'єктів основних фондів, виходячи з даних про перспективи техніко-експлуатаційного розвитку залізничного напрямку й наявності ресурсів; розробка плану ВОФКГ; розробка альтернативних рішень з техніко-експлуатаційного вдосконалювання основних фондів на основі наявних даних про резерви з використанням розробленої системи планових показників (приріст продукції, виробничої потужності, введення й вибуття ОВФ, скорочення робочих місць, вивільнення працюючих, економія від зниження собівартості експлуатаційної діяльності, економія ресурсів і т.п.).

Завершальною стадією розробки плану ВОФКГ є розрахунок потреби в основних фондах. Відбір основних фондів провадиться на основі розрахунків ефективності варіантів заміни, капітального ремонту й модернізації.

Розширення господарської самостійності підприємств і самофінансування припускають, щоб кошти, вкладені в розвиток виробництва, давали максимальну віддачу. Тому підприємства зацікавлені в розробці й використанні системи нормативів ефективності капітальних вкладень і питомих капітальних витрат на ВОФКГ. Вони дозволяють визначити, чи забезпечує обраний варіант відновлення основних фондів необхідний рівень ефективності використання вкладених коштів, тобто встановити мінімально припустиму величину капітальних вкладень, необхідну для одержання одиниці корисного ефекту, пов'язаного з відновленням виробничого апарата. Характерною ознакою нормативів варто вважати їх стабільність протягом, як мінімум, п'яти років, що дозволить упевнено й обґрунтовано приймати госпо-

дарські рішення й визначати напрями їх реалізації. Розміри економічних нормативів повинні відбивати передбачені планом ВОФКГ, співвідношення й пропорції з урахуванням їх динаміки. При цьому вихідним моментом є те, що ефективність капітальних вкладень на ВОФКГ повинно бути не нижче рівня рентабельності основних виробничих фондів.

У результаті виконаного дослідження обґрунтована й запропонована система нормативів, що включає: коефіцієнт ефективності капітальних вкладень на ВОФКГ, питомі капітальні вкладення на приріст продукції, виробничої потужності, вивільнення працюючих, рівень автоматизації й механізації, продуктивності праці й т.п. Перегляд нормативів можливий, наприклад, при виникненні нових виробничих завдань, але в кожному разі - з ініціативи підприємства колійного комплексу.

Системність і комплексність при формуванні планів ВОФКГ забезпечується використанням програмно-цільового методу планування. Розроблений на цій основі план ВОФКГ являє собою комплекс взаємопов'язаних, конкретизованих по строках і ресурсам заходів, спрямованих на здійснення заданих цілей. Всі елементи плану повинні бути підкорені головній меті. Лише комплексна реалізація підцілей, за рахунок виконання всього обсягу цілереалізуючих заходів, забезпечує досягнення головної мети ВОФКГ.

Досягнення кожної з підцілей можливо за допомогою набору альтернативних заходів, на базі яких формуються різні варіанти плану, що забезпечують досягнення головної мети ВОФКГ. Тому необхідно виконання комплексної техніко-економічної оцінки ефективності цілереалізуючих заходів і варіантів плану в цілому відповідно до розробленого, з використанням елементів функціонально-вартісного аналізу, методичними рекомендаціями. Для програмно-цільового методу планування функціонально-вартісного аналізу спільним є те, що комплексне вивчення складної системи ґрунтується на послідовному (поетапному) її розкладанні на більш прості структурні складові аж до окремих елементів і дослідженні властивостей цих складових з позицій досягнення поставленої мети (кінцевого результату). При цьому як основу оцінної бази рекомендується використовувати згадану систему показників техніко-економічного обґрунтування

відтворення й основних техніко-економічних показників ВОФКГ. Однак далеко не всі оцінки можуть мати розрахункову основу. Тому розрахунково-експертний підхід до рішення поставленого завдання представляється єдино прийнятним з погляду забезпечення максимальної вірогідності оцінок.

Суть техніко-економічної оцінки заходів і варіантів плану ВОФКГ у цілому, з погляду їх цілереалізуючих здатностей, полягає в наступному.

По кожній групі альтернативних заходів, спрямованих на реалізацію однієї й тієї ж мети (підцілі), експертною комісією визначається базовий захід щодо відтворення. У якості такого приймається захід, призначений тільки (або насамперед) для забезпечення розглянутої функції.

На базі системи оцінних факторів і показників за допомогою розрахунків і експертних оцінок визначаються коефіцієнти відповідності кожного заходу групи умовам реалізації поставленої мети. Коефіцієнт $k_{\text{баз}}$ базового заходу приймається рівним одиниці. Коефіцієнти альтернативних заходів k_i мають відносний характер, оскільки визначаються у порівнянні з $k_{\text{баз}}$, при цьому k_i може бути більшим, або меншим одиниці. Тут $i = 1, 2, \dots, n$ кількість заходів у середині групи. По кожному з запропонованих цілереалізуючих заходів визначається величина дискontованих витрат – V_i .

В підсумку визначається по кожному з заходів групи вартісна оцінка цілереалізуючої здатності за формулою (2). Для розрахунку базового заходу застосовується формула (3):

$$W_i = k_i * V_{\text{баз}} / k_{\text{баз}}, \quad (2)$$

$$W_{\text{б}} = V_{\text{баз}} \quad (3)$$

Далі по кожному варіанту плану ВОФКГ визначаються суми дискontованих витрат та вартісних оцінок цілереалізуючих здатностей заходів з відтворення основних виробничих засобів (ОВЗ) за кількістю варіантів плану.

В підсумку визначається по кожному варіанту плану показник цілереалізуючої здатності плану з відтворення ОВЗ в цілому, як відношення вартісних оцінок цілереалізуючих здатностей заходів з відтворення основних виробничих засобів до суми дискontованих витрат по кожному варіанту плану.

З урахуванням встановленої раніше вимоги, стосовно необхідності забезпечення кожним варіантом плану з відтворення ОВЗ колійного господарства досягнення головної мети відтворювального процесу, найбільш прийнятним буде той варіант, якому відповідає мінімальне рівень дисконтованих витрат на реалізацію.

Такий критерій буде прийнятним до моменту введення умовної системи ціноутворення за доступ до об'єктів колійної інфраструктури на залізничному транспорті України. З того часу до результуючого критерію може бути доданий показник, що віддзеркалює доходну (прибуткову) складову функціонування підприємств колійної інфраструктури [2].

У процесі планування ВОФКГ необхідно погодити й відрегулювати питання ув'язки плану переозброєння з іншими видами відтворювальних планів, забезпечивши тим самим їх комплексність у колійному господарстві. Складність і різноманіття розв'язуваних при цьому завдань визначає необхідність створення спеціального структурного підрозділу, наділеного функціями координатора й відповідального виконавця робіт із планування ВОФКГ. Керуючий вплив цього підрозділу буде спрямовано на організацію ВОФКГ, при цьому об'єктом управління будуть виступати не окремі засоби праці, а виробничі колективи підприємств колійного комплексу й окремі виконавці, безпосередньо зайняті ВОФКГ підприємства.

Авторами розроблена структурна схема управління процесом ВОФКГ, а також методичні рекомендації з його організації (від формування плану до розробки проекту ВОФКГ і його реалізації).

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розробок у даному напрямі

Комплексне вдосконалювання процесу ВОФКГ можливо на основі системного підходу до здійснення всіх його стадій і етапів: аналіз і оцінка техніко-економіко-експлуатаційного стану; виявлення резервів підвищення ефективності виробництва; розробка планів ВОФКГ, погоджених з перспективними планами розвитку виробництва; аналіз і оцінка планів, їхня оптимізація; розробка проекту ВОФКГ і його реалізація. Розроблена система показників, побудована за ієрархічною структурою й використовується практично на всіх стадіях і етапах

процесу ВОФКГ (від оцінки вихідного рівня виробництва до оптимізації планів ТЕ), є сполучним елементом, що забезпечує дотримання в процесі ВОФКГ таких принципів планування, як цілеспрямованість, комплексність, пропорційність, безперервність.

Вірогідність результатів аналізу й оцінки показників діяльності основних фондів залежить від ступеня наукової обґрунтованості системи оціночних показників. Системний і комплексний підхід до формування оціночної бази показників полягає в розробці критеріального безрозмірного показника, що відбиває в узагальненому виді рівень розвитку виробництва, при послідовній декомпозиції на показники більш низького рівня (з погляду їх узагальнюючої здатності), аж до приватних показників. При цьому дотримується умова - показники нижчого рівня є визначальними для показників верхнього рівня.

Реалізація принципів планування, наведених вище, забезпечується використанням при формуванні планів ВОФКГ програмно-цільового методу. При цьому показники системи оцінки техніко-економіко-експлуатаційного стану основних фондів можуть служити для кількісного відбиття цілей і підцілей різних рівнів плану ВОФКГ. Так, К у може кількісно відбивати головну мету ВОФКГ. Узагальнюючі показники більш низького рівня - підцілі ВОФКГ і т.д., аж до приватних показників, що відбивають кількісну сторону конкретних заходів.

Техніко-економіко-експлуатаційну оцінку планів ВОФКГ варто здійснювати на основі розроблених методичних рекомендацій з використанням зазначеної системи показників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Макаренко М. В. Витрати на залізничному транспорті: аналіз і управління / М. В. Макаренко, М. Ю. Гончаров, Н. С. Соколовська. – К. : ІКТП-Центр, 1999. – 206 с.
2. Міщенко М. І. Системний підхід в обґрунтуванні рівня витрат інфраструктури залізниць / М. І. Міщенко // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. – Д., 2010. – Вип. 31. – С. 296–300.
3. Про затвердження Державної цільової програми реформування залізничного транспорту на 2010–2015 роки [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2009 р. № 1390. – Режим доступу:

- <http://zakon.nau.ua/doc/?code =1390-09-%EF>. - Назва з титул. екрану.
4. Про затвердження Концепції реформування транспортного сектору економіки [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 листопада 2000 р. № 1684. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1684-2000-%EF>. - Назва з титул. екрану.
 5. Сінгаєвська М.П. Економіко-статистичний аналіз вибіркового спостереження інноваційної діяльності в економіці України. Збірник наукових праць ДЕДУТ. Серія «Економіка та управління».- Вип. 23-24.- Вид-во ДЕДУТ, 2013.- С. 346-357.
 6. Сінгаєвська М.П. Науково-інноваційне забезпечення залізничного транспорту України. Збірник наукових праць ДЕДУТ. Серія «Економіка та управління».- Вип. 17.- Вид-во ДЕДУТ, 2011.- С. 83-88.

М. П. СИГНАЕВСКАЯ*¹, Т. В. ПОЛИШКО*²

¹* Каф. «Учета и общеэкономических дисциплин», Открытый международный университет развития человека «Украина», институт экономики и менеджмента, ул. Милютенко, 101, 02156, Киев, Украина, тел. +38 (044) 513 69 15,
²* Каф. «Економіка и менеджмент», Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна, ул. Лазаряна, 2, 49010, Днепропетровск, Украина, тел. +38 (056) 373 15 99.
 e-mail: tata_polis@ua.fm

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПЛАНИРОВАНИЯ ВОСПРОИЗВОДСТВА ОСНОВНЫХ ФОНДОВ ПУТЕВОГО ХОЗЯЙСТВА

Постановка проблемы: Расширение прав предприятий, работающих в условиях реформирования, повысило их внимание к вопросам совершенствования организации и планирования мероприятий по воспроизводству основных фондов путевого хозяйства (ВОФПХ), а также ответственность за их эффективность. **Цель:** разработка организационно-экономических показателей, которые положены в основу методических рекомендаций по оценке планов ВОФПХ. **Результаты** С целью детального анализа и оценки характера и уровня функционирования основных фондов путевого хозяйства авторами разработана и обоснована система показателей, сформирована на основе анализа факторов, определяющих динамику структурных составляющих, влияющих на состояние основных фондов путевого хозяйства. Обобщенная оценка плана ВОФПХ осуществляется с помощью критериального показателя. **Выводы:** Комплексное совершенствование процесса ВОФПХ возможно на основе системного подхода к осуществлению всех его стадий и этапов: анализ и оценка технико-экономико-эксплуатационного состояния; выявление резервов повышения эффективности производства; разработка планов ВОФПХ, согласованных с перспективными планами развития производства; анализ и оценка планов, их оптимизация; разработка проекта ВОФПХ и его реализация. Разработана система показателей, построенная по иерархической структуре и используемая практически на всех стадиях и этапах процесса ВОФПХ, является связующим элементом, обеспечивающим соблюдение в процессе ВОФПХ таких принципов планирования как целеустремленность, комплексность, пропорциональность, непрерывность.

Ключевые слова: путевое хозяйство, железнодорожный транспорт, воспроизводство, основные фонды, экономическая оценка

M. P. SIGHNAJEVSJKA ^{1*}, T.V.POLISHKO ^{2*}

^{1*} Dep. «Accounting and general economic subjects», Open International University of Human Development «Ukraine», Institute of Economy and Management, Milyutenko str., 101, 02156, Kiev, Ukraine, Tel. +38 (044) 513 69 15

^{2*} Dep. «Economy and management»; Dnipropetrovsk national university of railway transport named after academician V. Lazaryan; 49010 Ukraine, Dnipropetrovsk, Lazaryan st., 2; +38 (056) 373 15 99; e-mail: tata_polis@ua.fm

ORGANIZATIONAL-ECONOMIC BASES OF PLANNING REPRODUCTION OF FIXED ASSETS OF TRACK FACILITIES

Problem: Empowering businesses operating in restructuring, increased their attention to the improvement of the organization and planning of fixed assets on playing railroad facilities, as well as for their effectiveness. **Objective:** To develop organizational and economic indicators underlying methodological recommendations of evaluation plans playing railroad facilities. **Results:** For a detailed analysis and assessment of the nature and operation of fixed assets railroad facilities authors developed and justified Scorecard, formed on the basis of analysis of the factors that determine the dynamics of structural components that affect the condition of assets railroad facilities. Generalized evaluation plan playing railroad facilities by using criteria indicator. **Conclusions:** Comprehensive improvement process playing railroad facilities possible on the basis of a systematic approach to the implementation of all its stages and phases: analysis and evaluation of technical, economic and operational condition; identification of reserves to improve efficiency; development plans playing railroad facilities agreed with long-term plans of production; analysis and evaluation plans, their optimization; playing railroad facilities development project and its implementation. A system of indicators based on a hierarchical structure and used in almost all phases and stages of playing railroad facilities is a connecting element for compliance in the process of planning principles playing railroad facilities as commitment, complexity, proportionality, consistency.

Keywords: Railways infrastructure, railways, reproduce, fixed assets, economic evaluation

Надійшла до редколегії 23.12.2014.

Рекомендована до друку д.е.н., доцентом М. І. Міщенком, д.е.н., професором Г. Д. Ейтутісом.